

«بررسی سیاستهای وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در رابطه با اهداف تاسیس مراکز تحقیقاتی و ارزیابی عملکرد پژوهشی و اقتصادی این مراکز»، (دکتر فرامرز افشار طارمی)،

بر اساس آمار به دست آمده مشاهده می‌شود که چرخ علم کشور از زمانی سرعت گرفت که دوره‌های تحصیلات دکتری تأسیس و راه‌اندازی گردید و به این ترتیب قشر عظیمی از جوانان با استعداد درخشان ایرانی که پس از کارشناسی ارشد عملاً از چرخه تولید علم خارج می‌شدند و یا در مواردی با هزینه سنگین برای ملت و دولت ایران رهسپار خارج می‌شدند تا خدمات پژوهشی خود را در بهترین سال‌های عمر در اختیار خارجی‌ها قرار دهند، در کشور شروع به پژوهش نمودند و ثمره این پژوهش ضمن بالا بردن آمار تولید علم به یکباره سهم ایران را از پژوهش جهانی کشورها از مقام ما قبل آخر به مقام سی و دوم افزایش داد و این روند صعودی همچنان ادامه دارد. در این حرکت دو عامل مالی محرکه وجود داشت یکی اسناد و دیگری دانشجوی جوان و با استعداد. برای به حرکت در آوردن هر دو عامل عواملی بکار برده شد و راه کسب حق‌التحقیق و پرداخت جوایز برای استاد گشوده شد و استاد از پرداختن به آموزش اضافی که باعث تحلیل رفتن نیروی کار می‌شود فراغت یافت و برای دانشجویان نیز ضمن استفاده از تحصیل رایگان حق‌التحقیق از محل پروژه‌ها در نظر گرفته شد که آنها نیز با فراغت بیشتری به کار پژوهش مشغول شدند ولی ما هنوز در ابتدای راه هستیم و هنوز به شرایط بهینه تحقیق دست نیافته‌ایم چون همانطور که آمارها نشان می‌دهند یک نوع پراکندگی و سردرگمی در امر پژوهش مشاهده می‌شود و بی‌هدفی آن کاملاً مشهود است زیرا هیچ یک از مراکز دانشگاهی طرح استراتژیکی و اهداف بلند مدت پژوهشی ارائه نکرده‌اند و صرفاً هر ایده پژوهشی که در دسترس باشد را بی‌هدف دنبال می‌کنند و همین بودجه ناچیز نیز هیچگونه خدمتی به انتقال علوم و تکنولوژی به کشور نکرده است. زیرا درست است که تعداد مقالات چاپ شده بسیار زیاد شده است ولی به دلیل بی‌برنامگی به هیچ هدفی دست نیافته‌ایم و به تعبیری دیگر صرفاً کار کرده‌ایم تا مقاله‌ای منتشر شود تا دانشجویی فارغ‌التحصیل شود و استادی از امتیازات آن استفاده کند.

در سالهای اخیر از نظر تولید سرانه مقام علمی در ردیف کشورهایی نظیر چین و هندوستان قرار گرفته‌ایم. چین ۱۷/۶ مقاله برای هر یک میلیون نفر در سال ۱۹۹۹، هندوستان ۱۸/۸ مقاله برای هر یک میلیون نفر در سال ۱۹۹۹، ایران ۱۷/۲ مقاله برای هر یک میلیون نفر در سال ۱۹۹۹

اگر به تولید سرانه کشورها مراجعه نمایم می‌بینیم که ممالکی هستند که بدون داشتن منابع مالی پایدار، تولید علم بسیار چشمگیری دارند و رفاه نسبی مردمشان بسیار مناسب می‌باشد نظیر کره جنوبی، تایوان و برزیل.

در کشور ما هنوز ارتباط منسجمی بین پژوهشگر و صنعتگر بوجود نیامده و دلیل بر مدعا اینکه بخش خصوصی تقریباً هیچ مشارکتی در امر تحقیق از خود نشان نداده است و ترجیح می‌دهد که مشکلات خود را از طریق خرید دانش فنی و یا خدمات از خارج کشور برطرف نماید. با توجه به موارد گوناگون پیش گفته می‌توانیم نتیجه بگیریم که چرخ‌های ماشین علم ما یارای حرکت به سوی تولید صنعتی را ندارند و متوقف خواهند شد زیرا طراح اولیه آن حداکثر تنها تولید مثل خود آن را در نظر داشته است و نه بکارگیری آن را. به تعبیری دیگر، عالمین راه خود را می‌روند و مهندسين راهی دیگر. حال با فرض صحت این برداشت منفی راهکار چه باشد؟

- می‌توانیم کل سیاست پژوهشی موجود را به شور جمعی که اجزای آن خود در تصمیمات آن مجمع مستقیماً دینفع نیستند ارجاع نمایم (کاری در حوزه وظائف فرهنگستان می‌باشد).

• می‌توانیم صرفاً به نیت مصلحت‌خواهی و کارشناسی گروه نگارنده این نوشته بسنده نمائیم. برای انسجام و یکپارچگی تحقیقات کشور پیشنهاد می‌گردد که یکی از کشورهای پیشرفته صنعتی را مدل قرار داده و بررسی کنیم که چگونه این کشورها به تحقیقات خود شکل داده‌اند.

بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که هر یک از این کشورها یک هدف دور دست پژوهشی را انتخاب نموده و تمام نیروهای خود را برای رسیدن به آن هدف بسیج نموده‌اند. مثلاً آمریکا هدف را تسخیر کره ماه قرار داد و در دهه ۱۹۶۰ موفق شد که این کره را فتح نماید.

در واقع این آقای ارمسترانگ نبود که کره ماه را فتح کرد بلکه او از نردبانی بالا رفت که از شانه‌های هزاران پژوهشگر آمریکایی و بعضاً جهانی تشکیل شده و او آخرین پله این نردبان بود که به کره ماه رسید. صرف رسیدن به کره ماه با میلیاردها دلار هزینه هیچ امتیاز اقتصادی برای آمریکا نداشت ولی در عوض با گسترش علم و صنعت در تمام زمینه‌های دانش بشری موفقیت‌های علمی و صنعتی و در نتیجه اقتصادی فراوانی به دست آورد و از این راه ضمن بازیافت کلیه هزینه‌های انجام شده اعتماد به نفس بی‌نظیری برای مردم آمریکا و بخصوص پژوهشگران ایجاد گردید که از این راه اراده پژوهش به جوانان این کشور منتقل گردید. این راهی است که همزمان کشور روسیه و به دنبال آن کشورهای اروپایی و ژاپن انتخاب کردند و در حال حاضر نیز چین با شتاب بسیاری در این راه یعنی انتخاب یک هدف پژوهشی دور از دسترس گام برمی‌دارد که اثرات آن هم اکنون با تحولات اقتصادی عظیم نمودار گشته است.

در شرایط کنونی نیز وظیفه جدی فرهنگستان است که در این زمینه پژوهش نماید و راهکارهایی برای ارائه یک طرح فراگیر برای کشور ارائه نماید.

پیشنهادهات:

بر اساس مطالعه حاضر مواردی که در جهت از میان برداشتن تنگناهای موجود در امر پژوهش داخلی پیشنهاد می‌گردند عبارتند از:

- ۱- کل سیاست علم‌پروری را به شور مجمعی که اعضاء آن، خود در تصمیمات مجمع ذینفع نیستند واگذار کنیم.
- ۲- از سیاست جاری توزیع منابع مالی محدود اختصاص یافته برای تحقیقات بین سازمانهایی که خود را بانی و پشتیبان پژوهش می‌دانند، حال آنکه فعالیت مثمرتری در امر پژوهش از خود نشان نمی‌دهند، پرهیز شود.
- ۳- برای هر یک از مراکز، مأموریت پژوهشی زمان‌بندی شده‌ای تعریف شود تا فعالیت آنها هدف‌دار شده و در مدت زمان معلوم، نتایج مشخص حاصل گردد.
- ۴- ارتباطات مؤثر و سازنده بین مراکز تحقیقاتی داخلی تسهیل گردد.
- ۵- تسهیلاتی در جهت برقراری ارتباط مؤثر و سریع با مراکز پژوهشی خارجی ایجاد گردد.
- ۶- تأمین حقوق مشروع محققین منوط به کار تمام وقت و جوابگویی آنها نسبت به عملکردشان شود نه بر اساس روش جاری جمع‌بندی امتیازات.
- ۷- سیستم نظارتی برای عملکردهای پژوهشی تشکیل شود که به امر نظارت مستمر بر پروژه‌ها و برآورد نتایج آنها مبادرت ورزد. در این راستا افراد علمی - صنعتی می‌توانند بهترین گزینه جهت عضویت در سیستم باشند.
- ۸- سیستم ارتقاء و ترفیع اعضاء هیئت علمی و کارشناسان پژوهشی باید تغییر یابد و در این راستا لازم است بیش از سابق به نتایج کاربردی پروژه‌ها بها داده شود تا فعالیتهای پژوهشی به طرف حل این مشکل بزرگ اجتماعی جهت یابند.

- پروژه‌های پژوهشی باید به صورت پیمانکاری به مسئولان طرحها واگذار شود تا معضل حسابرسی و ذیحسابی و تخصیص به موقع اعتبارها حل شده و پژوهشگران درگیر با مسائل مالی نباشند.
- ۹- اعطای جوایز بر اساس کارشناسی نتایج واقعی پژوهش (پس از گذشت زمانی کافی برای رؤیت اثرگذاری در جامعه علمی جهانی) صورت گیرد.
- ۱۰- نتایج حاصل از پروژه‌ها و رتبه‌بندی مراکز از طریق سایت‌های اینترنتی و مجلات تخصصی آمار پژوهش در دسترس عموم قرار گیرد.